

עומקא דפרשה

- החלבנה בקטורת
- גדר שיעור מפטם הקטרת
- שער הציון
- גדר הולכת הקטורת

- אמירת פטום הקטרת בזמנה
- צירוף החלבנה לקטורת
- סממני הקטורת משל יחיד
- שואל כענין

פר' כי תשא - בעניני פטום הקטורת

ערש"ק י"ט אדר תש"ע

סממנים משל יחיד או ציבור

הרב שמואל קונשט

נחלקו תנאי ביומא ג: בהא דכתיב "עשה לך שתי חצוצרות כסף" וכן בהא דכתיב "קח לך סמים נטף ושחלת" וכו' אם הוא משלך או משל צבור. ויל"ע דלכאוי לדורות ודאי באה הקטורת משל צבור כדנתן בשקלים פ"ה "התרומה מה היו עושים בה לוקחין בה תמידין וכו' וכל קרבנות צבור" לאתויי קטורת. וכנראה לא נחלקו אלא בקטורת שהיתה במדבר, ואפשר דגם למ"ד משלך מסרו משה לציבור וצ"ת. גם לדורות לא מצינו יחיד במקום משה שנאמר שבאו משלו, וגם לענין חצוצרות שאותן של משה נגזזו, ולכאוי לדורות לכו"ע באו משל צבור. עוד צ"ע דבפרשת תרומה מבואר דכלל הצווי לנדבת המשכן כתיב "בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים" ובפרשת ויקהל כתיב "והנשיאים הביאו וכו' ואת הבושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים" ומבואר דהקטורת באה מנדבת הנשיאים, וכן מבואר בברייתא דמלאכת המשכן, וראיתי שם בפ"י הגר"ק שליט"א דהיה הוראת שעה דיחיד יוכל לנדב הקטורת לדורות הן באין מתרומת הלשכה. ומ"מ לא ידענא איך יתישב עם מה שאמרו ביומא דאיכא למ"ד עשה לך משלך. וצע"ג.

שוב ראיתי במשך חכמה ר"פ תרומה שכתב לישב זה דרך הסממנים שנכתבו בפר' כי תשא שהם נטף ושחלת וחלבנה ולבונה, היו משל משה דעליהם כתוב קח לך סמים וכו', אבל שאר סממני הקטורת היו משל כל ישראל כמבואר בפר' תרומה דנצטוו על נדבת הקטורת ומטעם זה לא נתפרשו כל הסממנים בכי תשא משום דשאר הסממנים לא באו משל משה יעו"ש. ובספר התורה והמצוה המלבי"ם בפ' חוקת מצאתי שכתב דנראה דרך לענין קטורת נחלקו תנאי ביומא ג: אם קח לך סמים הוא משלך או משל צבור אבל לענין שמן המשחה לכו"ע בא משל ציבור אף שגם בו כתוב ואתה קח לך, דהא חזינן בפר' תרומה דבשמים לשמן המשחה הוא בכלל נדבת הציבור ובשלמא בקטורת איכא למימר שמה שנצטווה משה קח לך משלך הוא אחרי שיגמר הקטורת שנתנדבו הציבור יבוא הקטורת בשאר שנים משל משה, אבל בשמן המשחה דנעשה רק פעם אחת וכולו קיים לדורות ודאי בא משל ציבור כדאיתא בפרשת תרומה. ומדבריו למדנו תי' אחר לקושיא זו דגם למ"ד קח לך משלך מתחילה נתנדבו הציבור ורק אחרי שכלה, בא משל משה.

אמירת פטום הקטורת בזמנה

הרב יעקב לשינסקי

כתב הטור (או"ח סי' קלג) דיש לומר ברייתא דפיטום הקטורת בכל יום, ועיי"ש בב"י בשם מהר"א דהשווה אמירת ברייתא זו לאמירת פרשיות דשאר הקרבנות, עיי"ש, ומשמע לכאוי דתרווייהו חד דינא נינהו, דכשם שאמירת פרשת הקרבנות חשובה כאילו הקריב קרבן, וכדאיתא בסוף מנחות כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', כן הוא גם לענין אמירת פרשת הקטורת דהוא ג"כ חשוב כמקטיר קטורת.

והנה המג"א (קלב סק"ג) הקשה על מה שאומרים בשבת ובי"ט ברייתא דפיטום הקטורת לאחר תפילה מוסף, דהא שנינו ביומא (לב). דהקטורת היתה קודמת הרבה למוספין, ומבואר שם בסוגיא הטעם לזה, דקטורת נאמר בה בבוקר בבוקר [לשון הקדמה] ומוספין נאמר בהו ביום [לשון איהור]. ור"ל דאמנם פשיטא שאין הסדר מעכב בדיעבד, ואם הקדימו המוסף לקטורת יצאו ידי חובתן, וקו"ו הוא מהא דאיתא במנחות (מט): דאם הקדימו המוסף לתמיד כשר בדיעבד, מ"מ שורת הדין נותנת דדבר הקודם לחבירו לענין לכתחילה קודם נמי בסדר אמירת הפרשה. ותי' המג"א דתקנו כן כדי ליפטר מן התפילה מתוך דברי תורה, ועיי"ש. אך יש להוסיף ולהעיר ע"פ המבואר בברכות (כז). דכל מקום שנאמר בו בבוקר בבוקר היינו עד ג' שעות של היום, עיי"ש, וא"כ דינא הוא שסוף זמן הקטורת הקטורת הוא בג' שעות, ולפ"ז היה מן הראוי להקפיד על אמירת ברייתא זו שתהיה קודם ג' שעות, וכעין מה שפסק בשו"ע (סי' מז ס"ג) דלא יאמר פרשת התמיד אלא ביום, דאין מקריבין קרבן תמיד בלילה.

והנה הגרי"א (כלי המקדש פ"ב ה"ח) כ' להוכיח מדברי הרמב"ם והחינוך דמצות הקטורת הקטורת חלוקה ביסודה ממצות הקרבת שאר קרבנות ציבור, דיסוד המצוה דכל ק"צ הוא שהציבור הם נחשבים המתכפרים בהקרבתן והוא עולה להם ולשם, משא"כ בקטורת דלא שייך בה שם מתכפר כלל, אלא יסוד חיובה ומצוה הוא מעשה ההקטרה בלבד, עיי"ש שהאר"ק בזה, [וכדבריו משמע קצת ביומא (מד). דאמרינן "וקטורת מי מכפרא, אין דהא תני ר' חנינא למדנו לקטורת שמכפרת שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם", ומשמע לכאוי דאף לאחר תי' הגמ' אין הציבור קרויים מתכפרים בהקטורת, דהיינו שהם הבעלים על הקטורת לענין הכפרה, אלא שעבודת הקטורת מועילה לכפר עליהם וכמעשה דאהרן במחטה, וכעין הא דאיתא בזבחים פ"ח דבגדי כהונה מכפרין. ועיי"ש במשמר הלוי יומא סי' קכא].

ומעתה נוכל לומר, דבאמת אין שייך באמירת פרשת הקטורת מעלה זו דכל העוסק כאילו הקריב, דענין זה נאמר דוקא באותם קרבנות דשייכא בהו שם מתכפר, ובהם נתחדש דאמירת הפרשה מועילה כאילו קרב הקרבן לשם בעליו [דהיינו האומר] והוצאה זו לכפר עליו, משא"כ בקטורת דליכא בעלים המתכפרים בו. ולפ"ז ניחא היטב הא דלא קפדינן באמירתה על זמן ההקטרה וסדרה כמו שהקפידו באמירת פרשת התמיד, מאחר דליכא חשיבות הקרבה באמירה זו.

צירוף החלבנה לקטורת

הרב יצחק לוי

בכריתות (א) אמרו, "כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת", ונראה דלכך היו בה י"א סממנים. להורות שאין הרשע מן המנין, [כי הרי מחלל שבת אינו מצטרף למנין], וש"ד עני"ן במרש"א שם. ויש להוסיף עפ"י מה שהביא החיד"א (מראית העין מגילה י'). בשם האר"י **דחלבנה** בנימטריא **המן**, ובמגלה עמוקות (אופן קפט) כתב שהוא גם בנימטריא **מאדז"ם**, וכולם יצדו ר"ת **מח"ה**, וכו"ז להורות שאף רשע כחמון אם הוא אך ישראל יש לצרפו. ועוד, שיש לחפז אפילו אל ה"מור" שהוא כנגד מרדכי שהוא ראש הצדיקים, [ותבין מזה ששורש מרדכי נגד המן].

וטעם הדבר שמחברים את הרשע, כי קטורת הוא ריח - דבר שנשמה תלויה בו, וגם לרשע יש נשמה קדושה, והריח הרע בא רק מהגוף החוטא, אבל הנשמה טהורה היא ומתחברת אל כל הנשמות. וכתב החיד"א שם, דכשתסלק את הח' מחלבנה המרמו על חטא, נשאר לבנה"ה שהוא בחינת אסתר, לרמוז שגם חוטא גדול זה יכול לחזור בתשובה, ולכך מצרפים אותו. ועוד ראיתי, דכאשר תפתח פתח קטן בח' היא נעשית ה', וזו היא הנפכת להלבנה"ה [כידוע ענין זה מחמ"ו ומצ"ה].

שואל כענין

הרב מנחם ש. כהן

א. ת"ר, מנה לכל יום פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ובמל"מ פ"ג תו"מ ה"ה נסתפק אי היו שיעור קטרת מה"ת או מדרבנן. ובפסקי תוס' כריתות מבואר שהוא מהלל"מ וברש"י זבחים קט. מבואר ששיעור פרס מדרבנן. ומה"ת די בשיעור כזית.

וקשה דבאיסור מפטם קטורת להריח בה האמור בפרשתנו, במתכונתה לא תעשו. כתב רש"י שחייב רק במפטם מנה. ואי כמבואר ברש"י זבחים שדי בכזית, והשיעור בגדול מדרבנן, איך יתכן דלאו דמפטם נקבע לפי השיעור דרבנן.

ומרן הגרי"ז הביא בשם אחיו הגר"מ הגם שלמעשה הקטרה די בכזית אמנם בשיעור קרבן בקטורת הוא מנה ולכן בפיטום צריך להיות בשיעור קרבן. אכן בבאור הגרי"פ לרס"ג ח"א מ"ע ג' (457) נקט בשיטת רש"י שבעי להקטיר כל יום מנה דבר תורה. אלא שהחלוקה לפרס דרבנן, ומה"ת יכול בבוקר כזית ובערב הנותר.

ב. כתב הטור סי' רלו. בשם רב עמרם אחר שגומרין תפילת ערבית נוהגין לומר פטום הקטורת. וקטורת היתה בערב. והאחרונים תמהו למאד בזה שנקט אמירת הקטורת אחר ערבית. והבאר שבע סוף תמיד כתב לבאר בזה כמו שתפילות ערבית כנגד איברים ופדרים שנקטרים במשך כל הלילה. כך לפי שקטורת היתה מתעכל וחלק הלילה כאברי עולה יש לחושבו כמצוותו בערב.

ג. מור מסממני הקטורת כתב הרמב"ם כלי המקדש א' ג', הוא דם הצרור בחיה שבהודו. וברא"ד השיגו שאין דעתו מקבלת שיכניסו בעמשה הקודש דם חיה טמאה. והכס"מ ישב כיון שנטתנה צורת דם שבו למה יגרע. ובארו שהראב"ד התכוון לתמוה מחמת דין משקה ישראל. ולזה מתבאר מה שהשיב הכס"מ שאין חסרון כיון שנטתנה.

והנ"ב או"ח סי' ה' הוסיף אצתי תקשה הרי יש דין נוסף מן המותר בפיך. ובהו העלו האחרונים שלא מהני שינוי דאכתי לא הוכשר למלאות גבוה רק פיך המותר באכילה. וצ"ת כיצד הוכשר דם חיה טמאה לסממני קטורת. וצידד דרך שיש בו תורה. נאמר הך הלכתא של תורת ה' בפיך. וקצת יש לברר שאי נימא שקטורת חשיב לקרבן קטורת כמו שאשכחן בברותינו. ודאי ראי שיזונה בו הלכתא של מין טהור.

"וחלבנה" מבאר רש"י בושם שריחו רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטרת [ולא בתחילה או סופו - שפ"ח] ללמדנו שלא יקל בעינינו לצרף עמנו באגודת תעניתינו ותפילותינו את פושעי ישראל שיהיו נמנים עמנו. ויש המייחסים דברי רש"י אלו לגמ' בכריתות ו: א"ר חנא ב"ר בזנא א"ר שמעון חסידא כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי החלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת אביי אמר מהכא ואגדתו על ארץ יסדה. ברבינו גרשום כתב שאין בהם מפושעי ישראל שחוזרים בתשובה ומתעניין אינה תענית ואגדתו על ארץ יסדה כלומר כשהם באגודה אחת על הארץ הטובים והרעים ומשברים ליבם החוזרים הקב"ה יסדה העולם מתקיים בשבילם. וברש"י מגילה כה. על המשנה יברכוך טובים, שאינו כולל רשעים בשבחו של מקום וחכמים לימדנו מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטרת שמצרכם הכתוב בהוצאתם להיותם באגודה אחת ומצב כזה חשיב דרך מינות משמע שיש חיוב לצרפם. ובעיקר בגמ' מנחות כז. כתוב שד' מינים שבלולב מעכבים זא"ז ומבואר שם שאין יוצאים י"ח עד שיהיו כולם באגודה אחת והוא לכרע אף למ"ד דא"צ אגד ע"ש. ורואים שיש חיוב לצרף את פושעי ישראל וכתב רש"י בד"ה בהרצאה כהם מתענים אין נענים עד שיהא כולם באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושים ואין עושים פירות.

בביאור דברי רש"י נאמרו כמה פירושים, הא' כ' רבינו בחיי כי שם שמים מתעלה מתקדש בשעה שהרשעים חוזרים בתשובה ונמנים בכלל הצדיקים שאם לא כן הצדיקים נתפשים עליהם מפני הערבות שהרי כל ישראל ערבים זה לזה ומטעם זה נצטוו במצות לולב ליקח ארבעה מינים באגודה אחת. משמע מדבריו שיש לנו לגרום לפושעים לחזור בתשובה כדי שיהיו נמנים עמנו בתענית, כי אחרת נתפסים הצדיקים במעשיהם של הרשעים מדין ערבות, וא"כ אין זה מתאים כל כך לדברי רש"י שכתב הלשון שלא יקל בעינינו משמע דלא הוי חובה.

בגור אריה כתב דמשמע מרש"י דלא ביאר כמו הגמ' בכריתות מלשון דלא יקל בעינינו לצרף, ולכן מבאר דכוונתו שלא יאמר אדם מה לי לצרף פושע זה בתענית דהרי אין תפילתו נשמעת, אלא יצרף אותם עמהם. ומבואר שמדבר על פושע שלא חזר בתשובה ובכל אופן תצרו, וכנראה דמדובר בזה שאפשר לצרפו. אבל את הגמ' בכריתות מבאר באופן שהפושע חזר בתשובה, כמו שכתבו למעלה משם רבינו גרשם. ושואל הגור אריה ויש בזה קצת מן התמיה וכי לא עדיף שיהא כולם צדיקים, דע, כי דבר זה הוא מופלג בחכמה שכאשר גזרו תענית שכל תענית הוא הענין שירחם השם עליהם, ואין ההכנעה ממי שהוא כבר קרוב אליו כמו הצדיקים ולכן אין הצדיקים מביאים הרחמים אבל הרשע מביא הרחמים כי כאשר הוא רחוק מהשם יתברך הכנעה הוא יותר שאין לך הכנעה רק כאשר שונאו נכנע מלפניו וזה מביא רחמים, ולכן כל התענית שאין בו פושעי ישראל [שכנעו] אינה תענית שבו ראוי ההכנעה בביאורו של הגור אריה נראה שאין קשר בין רש"י כאן לגמ' בכריתות.

הבאר מים חיים [אחיו של הגור אריה] כתב שהמידה בשמים הוא לדון אותנו באופן יחסי כמו שכתב רש"י פן תדבקני הרעה ולכן אנו מצרפים בתעניתנו את פושעי ישראל כי ביחס אליהם אנחנו כצדיקים.

בספר באר בשדה מבאר את הגמ' שכל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינה תענית על ענין מה שאומרים בעיו"כ קודם כל נדרי על דעת המקום וכו' מתירים להתפלל עם העברניים. והטעם כי פושעי ישראל שהרחיקו אותם מכלל עדת ישראל משום שעברו על גזירות ותקנות הציבור ולכן נידו אותם צריך לפני יום כיפור להתיר את הנידוי כדי לצרפם לתפלתנו ואגודותינו, שאע"פ שחטא ישראל הוא ואם אין חוזרים לצרפם בתעניתם ותפילתם אין זה קרבן כל זמן שיש פירוד ביניהם, ולזה נמנה החלבנה בין סממני הקטרת, וקטורת ענינו קשר ללמד שאפילו פושעי ישראל צריך שיהיו קשורים וצרופים עמהם באגודה אחת בלב א' כאיש אחד. ולפי דבריו מדובר באדם שאינו עברין ואין בו פסול לצרפו למנין רק לאחר שנידו אותו אין אפשרות לצרפו, לכן כאשר אנו מתירים להתפלל עם העברניים מתירים את הנידוי, ואפילו שעוד לא חזר בתשובה, אפשר לצרפו וחייבים לצרפו כדי שהקרבתו יחשב לקרבן טוב ומעיל כאשר כולם באגדה אחת בלא פירוד. וא"כ יהיה משמע שגם אי היה הפושע אחד מן העשרה גם אפשר לצרפו אמנם במהרש"א [א"י איה מקומו, והוא בשערי אהרן] דמה שהיו י"א סממנים ועשרה מהם ריחם טוב והאחד חלבנה שאין ריחו טוב יש ללמוד שאין לצרף את הפושע רק כאשר יש עדה קדושה, כשהם מנין עשרה בלא הוא אבל אין לצרפו בעשרה איתו וזכר לדבר לא אשחית בעבור העשרה אבל על פחות לא ביקש אע"פ שיש רשעים שאפשר לצרף עמם לא מהני אך הוי רק זכר לדבר דאפשר לומר דהרשעים של סדום לא היו מעונינים להצטרף לכן אין אפשרות לצרפם וחוץ מזה רשעי סדום היו פסולים לצרוף ולא כמו שמבאר הבאר בשדה דמצרפים את זה שעבר על גזירת הציבור שנידו אותו. [וע"ע בס' אילת השחר עה"ת].

א. בחידושי מרן רי"ז הלוי הלכות כלי המקדש האריך להוכיח בדעת הרמב"ם שאין שיעור כמה יפטם הקטרת לענין חיוב במתכונתה לא תעשו וביאר שכל מה דיש שיעור פרס בבוקר ופרס בין ערבים זה רק לענין עצם מעשה הקטרה אבל אין שיעור לענין עצם החפצא של הקטרת שבכל המנחות יש שיעור בעצם השם קרבן ומנחה לא יכולה להתקדש פחות מעשרון אפילו שיעור הקטרה זה רק קומץ וקטורת כל השיעור היא במצוה שמקים במעשה הקטרה ולכן גם אם פטם פחות משיעור הקטרה יש בזה שם קטורת דלא נאמר שיעור לעצם החפצא שיחשב קטורת.

וע"י שם שביאר לשון הרמב"ם בסה"מ מצוה כח שצויו הקטרת הקטרת נאמר לכהנים אפילו שהיא חובת ציבור אבל שאני מכל קורבנות שהכהנים רק עושים העבודה אבל קיום מצוה היא במה שהציבור מתכפרין בקרבן ועולה להם לחובה אבל קטורת מתקים מצוה במעשה הקטרה בלבד כמו סידור לחם הפנים והבערת אש במזבח ומביא בשם הגר"ח שלא שייך פסול שלא לשמה בקטורת כיון שלא שייך לא עלה לבעלים שיהי חובה בקטורת שיעצם מה שנעשה הקטרה נתקיים מצוה.

ב. אמנם ברש"י כריתות ו: מבואר שחיוב מפטם הקטרת זה רק בשיעור מנה ופחות מזה לא חשיב שעשה קטורת ששיעור נאמר בעצם השם תורת קרבן דהקטרת שהיא במנה והלא כהרמב"ם. ובגמ' זבחים קט: אמר ר' זירא שציבור יצא ידי חובה בקטורת שבכל יום אם הקטיר כזית ור"א שסובר שלא חייב בחוץ בהקטיר כזית מקומץ. שלחיוב מקריב קרבן בחוץ זה רק אם מקטיר את כל השיעור שצריך לקיים חיוב הקטרה. מודה שהקטיר כזית קטורת בחוץ חייב. וכתב רש"י שם שבקטורת דהיכל שבכל יום לא נאמר שיעור והאי פרס שיעור דרבנן הוא ומודה ר"א דבכזית הויא הקטרה לחייב בחוץ ולהוציא ציבור ידי חובתן בפנים ודע"ג ברש"י שהרי כתב דלחיוב מפטם הקטורת זה רק במנה וביאר הגר"ח בשם אחיו הגר"מ שלרש"י כל השיעור מנה נאמר בחלות השם קרבן שתורת קרבן דקטורת זה רק במנה אבל שיעור הקטרה זה כזית.

ג. וצ"ע על הרמב"ם שכתב בפר"ט ממעה"ק הלכה ח' שחייב אם מקטיר כזית מקטורת בחוץ ואם נימא להרמב"ם ששיעור הקטרה זה פרס למה אם מקטיר רק כזית חייב ובגמ' שם שני אוקמיתת בדעת ר"א שחייב רק אם הקטיר כולה או דמירי בקטורת דפנים שכתביב ביה מלא חפניו דוקא ורבנן סברי שמלא חפניו לאו דוקא לכן חייב על כזית ועוד מעמיד מח' ר"א ורבנן שמירי בקטורת דכל יום ששיעור הקטרה זה כזית אבל קבע בכלי שני חצאי פרס והואיל ונתן שני חצאי פרס בכלי קבעה ואי חסר כל שהוא מיפסל הילכך בחוץ לא חייב עד שיקטר כולה ובתוס' שם הקשו מאי אכפ"ל שקבע בכלי וכן בתירוץ שמירי בקטורת דיו"כ מה אכפ"ל שהשיעור מלא חפניו מאי שנא מכל מנחה ששיעור הקטרה בקומץ כולה וחייב בחוץ בכזית. ונראה שזה דעת הרמב"ם שאפילו שקיים הקטרה זה רק בפרס אבל לגבי חיוב חוץ מהני כזית להתחייב. אבל ד"ע דעת רש"י.

ד. ונראה דדעת רש"י שחלוק קומץ במנחה מקטורת שקומץ אמרינן בזבחים מג: שאפילו שהיא מיפרת אבל נחשב כאילו הוא מחובר ואם משלה האור בחלק שעל המזבח פקע פיגול בחצי שעל קרקע ונחשב שגם בו משלה האור ומעלהו אבל כ"ז רק מחמת שיש קיום של הדין הקטרה במנחה כמו שביאר הגר"ח על הרמב"ם בהלכות פסולי המוקדשין שרק הקטרה המרצית בעיקר הקרבן מתייחס לכלל הקומץ אבל בקטורת אין קיום יותר מעצם המעשה הקטרה ואם מקטיר כזית לא נחשב שעשה הקטרה בכל השיעור ולכן אם נאמר שיעור של מלא חפניו בקטורת פנים או אם קבע בכלי שיעור פרס לא יועיל מה שמקטיר כזית. וביותר נראה שרש"י כתב שמקטיר מלא חפניו בב"א והינו שהשיעור נאמר בעצם המעשה ולכן צריך להקטיר את כל השיעור בב"א ומ"מ חלוק קטורת מקומץ שיש בו שיכות בין חלק אחד לשני שהוא הקומץ של המנחה אבל בקטורת אין שיכות בין כזית אחד לשני ורק יש שיעור כמה צריך כדי לקיים חיוב מצוה (ואפילו שיש שיעור לעצם החפצא של קטורת).

ה. ונראה שמ"ח הרמב"ם ורש"י תלי' בביאור הגמ' מנחות מט דאמר שם לא הקטיר קטורת בבוקר יקטיר בין ערבים שר"ש וכולה היתה קרבה בין ערבים ולרש"י הביאור שנאמר שיעור מנה בעקר החפצא של קטורת ולכן גם לענין פיטומה ועשייתה זה רק מנה ולכן צריך להקטיר מנה בין ערבים שזה שיעור הקטורת אבל הרמב"ם יפרש שזה שיעור קיום מצוה ולא שיעור הקטורת א"כ חזינו שאפילו ששיעור קיום מעשה הקטרה זה מנה מ"מ מקריבים פרס בבוקר פרס בערב ומוכח שלא צריך להקטיר בב"א כל שיעור הקטרה אבל לרש"י מנה אי"כ שיעור הקטרה אלא שיעור כמו עשרון במנחה שזה בעצם השם קרבן ושיעור הקטרה זה רק פרכא וזה בב"א.

מצות עשיית הקטורת

כ' הסמ"ג (ע' קסז) מ"ע לעשות הקטורת במנין סממניה להקטיר פעמים ביום, שנא': (פר' כי תשא ללד) **קח לך סמים** וכו'. אכן הרמב"ם לא מנאה בסה"מ. והחינוך (קג) כ' ועשייתה והמצוה שנעשית בה בכל יום נחשב למצוה אחת, לפי שסוף מצות עשייתה אינה אלא להקטיר בה. [והסמ"ג במ"ע קצב כ' דהמצוה להקטיר בכל יום נלמד מדכתיב בפר' תצוה (לו), והקטיר עליו אהרן. וצ"ע מ"ש שם (אח"כ) דמעשה הקטורת והקטרתו מ"ע אחת].

ובהל' כלי המקדש (בא), כ' הרמב"ם שעשייתה **מצות עשה** שנאמר ואתה קח לך סמים וגו'. ותמה ע"ז הרדב"ז (ברפ"א), וביאר דאין ראוי למנות אלא הקטרתו שהיא תכלית המצוה (כעין שכ' החינוך), ומ"ש שעשייתה מצות עשה היינו יחד עם הקטרתו.

ומד' החינוך הנ"ל משמע דאינו רק הכשר מצוה אלא הוי מעשה מצוה מצד עצמו רק שנמנה יחד עם ההקטרה. אכן הרמב"ם לא הזכירו בסה"מ יחד עם ההקטרה. ובאמת הרדב"ז בפ"ב נקט בשי' הר"מ דעשיית הקטורת כעשיית סוכה ולולב ציצית ותפילין, ע"ש. אך צ"ע דהא בלולב וציצית ותפילין לא כ' הר"מ ל' זה דעשייתן מצות עשה.

ועי' בחי' רא"ל (ח"ב סי' נז) בגדר המצוה וחילוקה ממצות עשיית שמן המשחה. ובס' בית אהרן (כי תשא) ביאר דכיון שנא' ציווי גם על ההבאה, כל העשיה נכללת במצוה, משא"כ בכלים (כיוור ומזבח הקטרת) דאע"פ שכתוב ועשית אינו מצוה בפנ"ע.

פיטום

רש"י יומא לח. פי' לפטם - לכתוש הסמנין ולערבם יפה כמו שנא' ממוחל. [עי' בתרגום בפס' "ממוחל" - מעורב]. ובסידור הרוקח פי' שהוא אסיפת הקטורת ותיקונו.

והכל בו (לח) כ' פטום פירוש כתישת הסמנין ותקון הקטורת נקרא פטום, ואינו לשון דישון כמו שור של פטום, אלא לשון תיקון וכתישה. הב"י ר"ס קלג כ' עוד פי' בשם הערוך שהוא לשון מבשם וממלח כל הבשמים לעשות הקטורת. והב"ח כלל הכל וכו' "עירוב הבשמים וכיתושם ותקון הקטורת נקרא פטום." [וכרש"י]. ובתו"ש פ"ג מ"ב הוסיף דמצוינו כלי שנקרא פיטום. אך הריעב"ץ בלחם שמים שם השיג עליו דהכלי נקרא פיטום.

סממני הקטורת מהתורה

בפר' כתיב "קח לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבונה זכה". ובכריתות (ו): א"ר יוחנן י"א סממנין נאמרו לו למשה בסני, ועי' דילפי מב' הפעמים דכתיב סמים. וכ' הבאר שבע **דאינו הלל"מ** דהרי ילפי' מקרא. וכ"כ הערול"ג דקמ"ל דכולם מדאורייתא, וביאר שהם בגדר "נאמרו" דכיון שמקצתו נכתב בקרא חשיב שהכל נאמר.

אך הרמב"ם (פ"ב ה"ב) כ' "ושאר סמניה הלכה למשה מסיני". ובפס' קאי על הז' שלא נתפרשו בקרא. וביאר הבאר שבע דכוונתו לשמות הסממנין ומשקלם שהם מהלל"מ, אבל מה דבעי י"א הוא מדאורייתא. והערול"ג שם ביאר ברמב"ם דאיירי כלפי שאר הסממנים שמוסיפים שהם הלל"מ.

ועי' אבהא"ז (איסו"מ ה"ב ג) דנקט בשי' הר"מ דהז' שלא נכתבו הם מהלל"מ. וכך מפוי' באבודרהם דד' מהתורה והז' מהלל"מ ואסמכוה רבנן אקרא. והבא"ש כ' דמצא כתוב דמתברר דהז' דכתיבי בקרא לומר שהם **עיקר הקטורת** [ולכן יש להרבות מהם יותר מהשאר]. ועי' בהכה"ק.

ועי' בפ"י הגר"א לשה"ש (הא), דנרמז במאי דכתיב בפר' תרומה (להח), "בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים", דמשמע שהם ב' דברים בשמים וסמים, שסמים הוא עצם הסם, ובשמים הוא מה שנותנים לריח ולתבל. דהז' שכי' מפורש הם **סמים**, והז' שהוסיפו נקראים **בשמים**. ועי' אדרת אליהו כ"א. ועי' בחומש הגר"א דהז' סממנין שנתפרשו - שרף לבונה חלבנה נטף, הם ר"ת **שלחן** לרמז ששלחנו של אדם מכפר עליו (ברכות נה).

אם הסממנים ושיעורם לעיכובא

שי' רש"י בכריתות (ו): ד"ה י"א) דלא מעכב להביא דוקא סמנים אלו ובלבד שיהא קוטר ועולה. והמנ"ח (קג-ג) נקט בשיטתו דהוא רק כלפי הז' שלא נתפרשו בתורה. וכ"ד הרמב"ן (בפר' ללד) דהקפידא רק באלו הארבעה. [ועי' שך שהאריך למה לא הזכיר הכתוב את השאר]. אך דעת רגמ"ה (ו): דאין לך שקוטר ועולה אלא י"א. ועי' בחי' הגר"י"ז.

הערול"ג (כריתות ו). ד"ה (הלא) נסתפק אם אופן עשיית הקטורת ג"כ הוי מדאורייתא, או רק הסממנים, ודבנן תקנו באופן שיעלה ריחו יפה. [ונפק"מ לאיסור עשיה כמתכונתה]. ומוכיח מד' רש"י הנ"ל דהדין דאורייתא הוא רק שיקח י"א סמנים. אך כ' דבד' הרמב"ם ועו"ר נראה דגם שיעורן הלל"מ.

וכעין שי' רש"י דעת הכל בו שכי' **המשקל** אינו הלל"מ אלא שיעורו כן לפי חוזק הסממנים. אבל הבא"ש (הובא לעיל) כ' בד' הרמב"ם דהמשקל הלל"מ. [ועי' בפירש"י בפס' בד בבד יהיה].

חיסר מסממניה או הוסיף

בריייתא שם, אם חיסר א' מסממניה חייב מיתה. לד' רש"י (ו. ד"ה חייב) החיוב רק כשהכניסה כך ביהו"כ דהו"ל ביאה ריקנית. אך הרמב"ם (בח) כ' חייב מיתה שהרי נעשית קטורת זרה. ובפס' ר"ל דנכלל בלאו (ס"פ תצוה לט) לא תעלו עליו קטורת זרה, אכן לא נא' שם חיוב מיתה. וביאר החזו"א (זבחים ט, טכא) דכוונתו לאיסור קטורת זרה שנא' בעבודת יהו"כ וכסה ענן הקטרת וכו' ולא ימות, והוא לאו הבא מכלל עשה.

וכ' הכל בו שחיסר מכל סמן שלא נתן כמשקלו המפורש. ואפי' אם חיסר מהסמים הבאים לתקן. אבל עי' ב"י דדוקא במחסר אחד מ"א סמנין, אבל שאר דברים אינם באים אלא לתקן, ואפשר דאפי' איסורא ליכא כשמחסרם [ועי' לק' בענין מעלה עשן].

כ' הבאר שבע דה"ה **אם ייתר** [ומשמע דדוקא סממנים ולא שאר הבאים לתקן]. ועי' בחי' הגר"ז (כריתות ו) שהוכיח ממ"ש ולמה אין מערבין בה דבש וכו', דמדכתיב "מרקחת" נכלל בזה **שמות להוסיף** כל מה שצריך לקטורת. ועי' רמב"ן ס"פ תצוה שאם הוסיף סמים אחרים בקטורת עובר בלאו דלא תעלו עליו קטורת זרה. [וכ"כ רב"ח, אבל החינוך (קד) לא הזכיר ענין זה].

מעלה עשן

כ' רש"י (יומא לח). שהוא עשב שמעלה את העשן זקוף ומתמר כמקל. ועי' ביומא נג. דילפי' מדכתיב כי בענן אראה על הכפורת. ועי' נא' "כל פועל ה' למענהו (לח). ועי' מהרש"א שפי' דאותו העשב נברא לתכלית זו כדי להעלות עשן הקטורת לשמים.

הב"י כ' שאינו אלא לתיקון העשן ולכן אינו מעכב, ומוכיח כן מהמעשה ביומא שעשו האומנים בלא מעלה עשן. והק' הט"ז והמל"מ והבא"ש, דמפורש ביומא נג. דאם לא נתן בה מעלה עשן חייב מיתה. ועי' בתו"ש שם דשי' ה"ר מנחם דנא' רק ביו"כ, אך ה"ר אלחנן כ' דכשם דילפי' מיו"כ לכל יום שצריך מעלה עשן, ה"נ ילפי' חיוב מיתה.

השער אפרים (טז) ביאר דכוונת הב"י דודאי לעיכובא שיהיה עשב שמעלה עשן אבל ל"ד הנקרא כן, אלא כל עשב אחר שמעלה עשן, ואע"פ שאינו מתמר ועולה כמקל אין בזה איסור. אך יעוי' ברמב"ם (בב. שכ' ועשב אחד שמעלה עשן ולא היו יודעים אותו אלא אנשים ידועים והוא היה הלכה בידם איש מפי איש. ומשמע דהעשב המסויים הזה הוא הלל"מ וע"כ דמעכב. ועי' במהרצ"ח מה שתי'.

אמירת פיטום הקטורת

בסדר רע"ג כ' דהוא **זכר למקדש**. והאריכו הקדמונים בסגולות אמירתה, והביאו מהזוהר (ויקהל ריח). דכל מאן דאיסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטורת, ישתזיב מכל מלין בישין וכו' ולא יתזק כל ההוא יומא. ועי' ש' שהפליגו מאוד במעלת האומרה, ובחומר וסכנת מקום שאין אומרים.

עי' בפ"י התפילות לר"י ב"ר יקר לפי שהקטורת מעשיר... לפיכך הרגילה במוצאי שבת לסימן טוב. ובסדה"י כ' דשם קטורת רומז ל"קשר" (בל' תרגום) כי הוא מקשר העולמות. וכ' דמי שידקדק בה כראוי כל יום יזכה להרווחת מזונותיו בלי ספק.

לא תיקנו לומר אחרי פר' הקטורת יה"ר שיהא חשוב כאילו הקטרנו וכו'. וביאר בחי' ר"מ מנחות ג. (קנג) דאין הטעם מחמת שאינו דין על הציבור, דא"כ כהנים יאמרו. אלא משום דהקטורת ל"ח הקרבת קרבן אלא מעשה הקטרה, (עפ"י הגר"ז ב. ח).

אמירתה בס' בתפילה

בסדר רע"ג [והביאו הטור קלג] כ' בסוף שחרית נוסח אין כאלקינו וכו' ואח"כ הגמ' בכריתות, והוסיף "וכן **פערב** לאחר שיגמרו תפלת ערבית נוהגין לומר פטום הקטורת". וכן בשא"ר מבואר דמקום אמירתה **אחרי** התפילה, והט"ז הק' דהא קטורת קודמת לתמיד, ותי' דקודמת רק להקרבתו על המזבח, אבל שחיתת התמיד וזריקת דמו קודמים לקטורת [ותפילת י"ח היא במקום עבודת דם התמיד], אך מסיק דהתפילה היא במקום הקרבת איברים ולכן ראוי לומר פר' התמיד קודם ברוך שאמר [שאו הוא בין דם התמיד לאיברים], ומ"ש הטור לומר אחר התפלה ג"כ נכון. וכ"כ בש"כ ובשל"ה לאומרה גם לפני.

יש ראשונים שהביאוהו רק במוסף דשבת (עי' כל בו לח). ועי' בסי' קלג שנח' הב"י והדרכ"מ אם יש מקום להמנע מאמירתה בחול מפני החשש שידלגו בה מתוך שטרודים. ויש מהראשונים שהביאוהו בסדר מוצ"ש.

ובמה שנהגו לומר קודם אתה הוא ה"א שהקטירו וכו'. עי' נוב"ק אורח י (מובא בשע"ת) מפני שקטורת מעשרת ולא יאמר כחי ועוצם ידי. וכבר מציינו טעם זה בפ"י התפילות לר"י ב"ר יקר (ס' מוצ"ש) שלא יטעו לומר שכח הקטורת הוא בלא כח אחר, לכן מתחיל אין כאלקינו אתה הוא שהקטירו לפניך ומקח כח הקטורת.

איבעיא

מעילה בריח הקטורת

בפסחים כו. מסקינן דריח יש בו משום מעילה והמריח בקטורת [קודם שנעשית מצותה] מעל, וצ"ע לדברי הגר"ח ז"ל (פ"ח מהל' מעילה) דמעילה משום גזל הוא, מ"ט יש בו משום מעילה, הלא אינו מחסר מההקדש כלום ואינו משתמש בגוף הדבר, ובהדיט כה"ג אין בזה משום גזל.
הרב י. ש. שטראוס

אמירת פיטום הקטורת

צ"ע מה שאומרים בתור פרשת הקטורת את פיטום הקטורת, דהיינו סדר הכנתה ולא את עיקר הקטרתה. [ואף דבאמירה שקודם התפילה יש גם את הפס' על ההקטרה, אך עיקר הענין הוא אחרי התפילה כמ"ש הטור] והיאך נחשב בזה ונשלמה פרים שפתינו. ועוד, דאמרינן "אתה הוא שהקטירו לפניך את קטורת הסמים" ואח"כ אומרים הברייתא דפיטום הקטורת ולא מזכירים כלל את ההקטרה.

הרב צ. ג.

גדר הולכת הקטורת

הרב אליעזר היין

כתב הרמב"ם בפ"ג ה"ד מתמידין ומוספין: "כיצד סדר הקטרת הקטורת בכל יום וכו' ומי שזכה בקטורת נוטל כלי מלא קטורת גדוש וכיוסי היה לו ובזך היה שמו, ונותן הבזך בתוך כלי אחר וכף היה שמו [כדי שאם יפול מן הקטורת שבבזך - תקלטנה הכף], ואוחז הכף בידו, ומקור דברי רמב"ם הם מהמשנה בתמיד פ"ה. והרא"ש בפירושו שם הקטרת: "אין מוליך את הבזך בתוך הכף והוא איבעיא ליה ביומא נח. בהניח מורק בתוך מורק משום חציצה?" ותירץ הרא"ש בתיורו השני: "דכיון דצורך עבודה הוא [נתנת ה"בזך" לתוך ה"כף"] לא הוי חציצה".

ומרן הגר"ח העיר, דזה צריך עיון דהלא הכלי השני אינו צריך מדינא, ואם כן אמאי חשיב ל"צורך עבודה"? ובאמת לא מצינו בכל מקום דהולכת הקטורת חשובה "עבודה", כדי שיהיה בה דין חציצה, ומה שמצאנו בגמ' ביומא דף מח: שהוכיח שם השי"ס שהולכת הדם בשמאל מהניא מהא דתנן "נטל [הכה"ג ביוה"כ] את המחטה [עם הגחלים] בימינו ואת הכף [עם הקטורת] בשמאלו", ומוכח דהולכת הקטורת היא עבודה, זהו דוקא בקטורת של לפני ולפנים ביוה"כ, שבה נאמר דין הבאה לפניו וכמו שכתוב "והביא ביקט לפרוכת" אולם בקטורת של יום יום לא מצאנו כלל שתיחשב הולכתה להיכל כ"עבודה"? אלא שמהרא"ש שכתב שנתנית הבזך בכף היא "צורך עבודה" מוכרח שגם הולכת הקטורת ה"רגילה" נחשבת ל"עבודה", וזה צריך עיון כמו שבואר, שסוכ"ס יש כאן חציצה?

ובאמת נדמה כי צריך להבין את דין הולכת הקטורת בשמאל שהוזכרה ביוה"כ. שכן אם אכן חשובה היא "עבודה" מדוע באמת מועילה היא ביד שמאל, והלא בכל העבודות בהם מוזכר "אצבע" ו"כהונה, דרשה הגמ' ביומא מט שבעינן שתהיה הלקיחה ביד ימין דווקא? וראה ברמב"ם פ"ד מעבודת יוה"כ ה"א: "כבר ביארנו שהולכה בשמאל, פוסלת בדם הקדושים ושאר העבודות; לפיכך היה מן הדין שיוליך המחטה בשמאלו, וכף הקטורת בימינו. אבל מפני כובד המחטה, ועוד שהיא חמה אינו יכול לסובלה בשמאלו עד הארון; לפיכך נוטל המחטה בימינו, וכף הקטורת בשמאלו". אמנם עדיין דברי הרמב"ם צ"ע, דמה בכך שהמחטה כבידה, הלא סוכ"ס יש איסור הולכה ועבודה בשמאל?

נראה מוכרח מהל ה"ג דבאמת יש שני מיני עבודות שהקרבנות הקרבנות והקטרת הקטורת. הא', הולך עבודה בפני עצמה, כלומר דאחד מדיני עבודות הקרבן והקטורת היא העבודה המסויימת הזו, וכגון הולכת הדם, דעל אף דדנה הגמ' בזבחים י' האם אפשר לבטלה וכגון שישחט בסמוך למזבח ולא יזדקק להוליך הדם, מכל מקום, לאחר שדרשה הגמ' שמשמעות העבודה, לפיכך היה מן הדין שיוליך המחטה בשמאלו, וכף הקטורת היא הולכת הדם. אמנם יש סוג עבודה נוסף שאינו עומד בפני עצמו אלא כסמך לעבודת הקרבן המרכזית, וכעין "מכשיירי מצווה", רק שחשיב כעבודה ממש, אלא שהיא אינה מן העבודות הבסיסיות של סדר הכפרה.

וגדר "עבודה" זו, ייתכן לומר, היא כפי מה שמטו משמיה דמרן הגר"ז, גבי האי דינא דהרשב"א ששבת צא שמטעם חייב "משמרת" שמירת הקדשים - יש מצווה וחייב לאכלס, וביאר הרב זצ"ל שגדר המצווה היא שכל ציווי כזה שכדי לקיימו מוכרחים לפעול איזושהי פעולה שבלעדיה לא יתקיים ציווי התורה - מוכרח שבפעולה זו מונחת גם כן המצווה". וחיידש דין זה מבואר כבר בשו"ת הגרעק"א סי' קכב. נראה, שגם כאן, בהבאת הקטורת, ביוה"כ וביום חול, למרות שאין בה מצוות "הולכה" בפני עצמה, אך מכל מקום היות וזהו האמצעי והדרך אותה היו עושים בביהמ"ק, נעשית גם ההולכה הזו לחלק ממצוות הקטרת הקטורת.

אמנם עדיין חלוקה "עבודה" זו מכל עבודה אחרת וכגון הולכת הדם. שכן עבודה זו אינה אחת מעבודות המתירות והמשלמות את כפרת הקטורת, שהרי מעיקר הדין היא אפשר לקיים את מצוות ההקטרה גם בלי ההבאה, ורק שעבודה זו שהיא חלק מסדר עבודת הקטרה נחשבת גם היא לחלק מן העבודה אך אינה עבודת כפרת הקטורת גופא. ונפק"מ בין שני סוגי העבודות הללו תהיה במקום בו יש איזושהי פסול בעבודה הזו שלפי המבואר שאין העבודה הזו חלק ממעשה ההקטרה ממש, אלא נחשבת כעבודה רק מכח היותה "אמצעי", הרי שלא תיפסל ההקטרה גופא. שכן אין הפסלות בגוף הזבח או הקטורת אלא רק בעבודות ה"מלוות" אותם. ונהי שמעיקר הדין צריכים הם להיות כסדרם אך מכל מקום במקום שאין דרך אחרת, או שהצורך בכך, שפיר מהני לשנות, [וראה כדברים האלה במנחת"א ח"א ע' קמח גבי דין הולכת קטורת ביום הכפורים ניטלת בשמאל, ואלו דברי אלו הם איפא דברי הרמב"ם ששלקחת קטורת ביום הכפורים ניטלת בשמאל, ואלו דברי הרא"ש שאין בעיית "חציצה" בנטילת הבזך בתוך הכף, מפני שכאמור, אין העבודה הזו פוסלת את גוף ההקטרה אלא רק את העבודה הנחשבת לכזאת מכח היותה אמצעי. ונהי שמעיקר הדין בעינן שיהיו כל העבודות המביאות לידי גמר הקטרת הקטורת לפי הדין, אך במקום צורך וכגון שהמחטה כבידה, או שיש חשש שתנשור הקטורת על גבי הריצפה שפיר התיירו.

דרשות שב"ק

פר' כי תשא

הגאון רבי ירחמיאל קראם שליט"א ימסור שיחות בפרה"ש

בביהמ"ד "המרכזי" ברח' שד"ח בין קב"ש למעריב

בביהמ"ד "היכל יצחק" (צד שמאל) בליל שב"ק בשעה 9:30

בביהמ"ד "חל ישראל" נתיה"מ 2 במוצש"ק בשעה 9:00

נושאי הפרשיות הבאות

ויקהל פקודי - בגדי כהונה
ויקרא - ברכת האילנות
צו - עניני פסח והערות בהגש"פ

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בעירוף שם מלא וטל, בתוכת "עומקא דפרשה" בפתח אוציה"ס בית יוסף רח' שדי חמד. או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או ידסקים.

בשורה טובה לתושבי ברכבלך
תיבת
עומקא דפרשה
חדשה
מותקנת ליד ביהכ"נ "בני הישיבות"
בכיר שבשד' יחזקאל
ניתן למסור באמצעותה ד"ת לפרסום
בכל שבוע עד יום ב' בצהריים.

גליון עומקא דפרשה י"ל בס"ד מדי שבת בשבתו,
במודיעין עילית, רמת שלמה ואלעד.

[הנושא אחיד, והכותבים מבני המקום]

ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

הוצאות הגליון
להצלחת התורם בעילום שם
לרגל שמחת הבר מצוה לבנו

אלו יעמדו על הברכה על אשר נשאם ליכם להוצאת גליון, מפרסמים עושי מצווה

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לפרטים: 050-4150605

לעיילא ולעיילא
שדי חמד 13
כל מעדני השבת

רשת צרכניות
בר-כל
הרשת החרדית

המרכז לשיווק
בשר עופות ודגים טרי יום יום
שיווק הקריה
אבני זור 18 | טל: 08-9740777 | פקס: 08-9743265

זינגר
גבס גושן

קוים
מדרך הטלפון של מודיעין עילית

עלון זה הודפס ב-
צילומנציה
רח' מסילת יוסף 9

רהיטי הקריה
רח' שדי חמד 1

מרכז השיווק
חד פעמי • חומרי נקיין • ניצנים
נתיבות המשפט 2

